

Vloga in pomen mednarodne raziskave OECD PISA

Dr. Andreas Schleicher, vodja direktorata za izobraževanje pri Organizaciji za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD), ima na koncu svojega elektronskega sporočila zapisan naslednji slogan: *"Without data, you are just another person with an opinion"* (op. p. »Brez podatkov si le še ena oseba z mnenjem«). Gospod Schleicher je med drugim tudi idejni vodja, statistik, raziskovalec in poročevalec mednarodne raziskave PISA. Baze podatkov posameznega zajema raziskave PISA so obsežen vir verodostojnih podatkov, ki so javno dostopni vsakomur (<https://www.oecd.org/pisa/data/>), čeprav je vpogled vanje, njihova analiza ter interpretacija zaradi kompleksnosti le-teh bolj domena usposobljenih raziskovalcev.

Raziskava PISA je v mednarodnem prostoru prisotna od leta 2000, torej je zajem podatkov PISA 2025 dopolnil četrto stoletja obstoja. Pri nas se je ministrstvo, pristojno za izobraževanje, odločilo za strateško vključevanje Slovenije tudi v to mednarodno raziskavo nekoliko kasneje, zato smo na Pedagoškem inštitutu leta 2004 začeli s temeljitimi pripravi na prvi zajem podatkov PISA 2006. Rezultati raziskave tako že več kot dve desetletji predstavljajo enega ključnih virov zanesljivih podatkov, ki omogočajo razumevanje, kako uspešno naš izobraževalni sistem pripravlja mlade na izzive sodobnega sveta ter kje so njegove prednosti in razvojne priložnosti.

Raziskava PISA v vsakem, do sedaj triletnem, vnaprej pa štiriletnem zajemu podatkov preverja bralno, matematično in naravoslovno pismenost petnajstletnikov, zbira podatke o spremljajočih dejavnikih znanja na podlagi šolskih in izven šolskih okoliščin ter za vsak zajem podatkov pripravi t. i. inovativno področje merjenja, kjer skuša slediti sodobnim trendom v izobraževanju in splošnim družbenim spremembam.

Kaj smo se v vseh teh letih naučili, kaj smo ugotovili, smo kaj spremenili?

Po vsakem zajemu podatkov smo pripravili poročilo, organizirali tiskovne konference, sodelovali v razpravah, pisali članke, objavljali publikacije. Prav tako smo v vsakem zajemu podatkov uspešno sodelovali z mednarodnim centrom (ki koordinira aktivnosti na mednarodnem nivoju), ministrstvom, pristojnim za izobraževanje, in z izbranimi osnovnimi in srednjimi šolami v predraziskavi ter vsemi sodelujočimi srednjimi šolami in izbranimi osnovnimi šolami ter drugimi institucijami za izobraževanje petnajstletnikov v glavni raziskavi. Posvetovali smo se s strokovnjaki z različnih področij, domačimi in tujimi, se izobraževali, trudili in potili v vseh izvedenih zajemih podatkov raziskave. Zato še enkrat, iskrena hvala vsem, in še posebej petnajstletnikom, brez katerih podatkov raziskave PISA seveda ne bi bilo.

Pripravljamo PISA Blog – prostor, v katerem bomo raziskavo, njene rezultate in ugotovitve predstavljali na nekoliko drugačen, bolj poljuden način. Evalvacije namreč pogosto razumemo predvsem kot presojanje, čeprav je njihov temeljni namen spodbujati razumevanje, učenje in izboljšave. Šele ko si dovolimo pogledati v ogledalo, lahko prepoznamo svoje svetle in manj svetle plati.

Spomnim se priprav nacionalnih inštrumentov raziskave PISA v letu 2020, kjer se v *Vprašalniku za šolo* zastavlja vprašanje o »standardiziranih preizkusih znanja«. Ob poglobljenem raziskovanju smo ugotovili, da so preizkusi, ki so zasnovani tako, da lahko med seboj (zanesljivo in veljavno) primerjajo

znanje učencev oz. dijakov in tudi šole, v preteklosti pri nas obstajali. Danes v to kategorijo lahko uvrstimo v našem prostoru le NPZ in maturo. Zakaj je temu tako, in zakaj obstajajo večne dileme in polemike glede smiselnosti takšnih preizkusov oziroma tudi raziskav? Le kam se je premaknila Gaussova krivulja dosežkov otrok v šolah, so drugačni otroci, smo vsi skupaj premalo kritični? Odgovori na takšna in podobna vprašanja so vendar zelo zanimivi in marsikaj sporočajo. Izboljšave pa težko uvajamo, če sploh ne vemo, »kje smo« ... in zgolj mnenje, tu žal, ni dovolj.

Dejstvo je, da se je svet, v času od začetka izvajanja te raziskave, zelo spremenil, trenutno se spreminja z veliko hitrostjo. Le kam drvimo? In nismo več sami ... z nami je tudi umetna inteligenca. Bomo kos novemu načinu učenja, ki zahteva drugačnega učenca, učenca, ki zna postavljati prava vprašanja, in tako spreminja tudi vlogo sodobnega učitelja?

Pa naš izobraževalni sistem, naš odnos do znanja, naš pogled na šolanje (otrok), na vseživljenjsko učenje? Zdi se, kot da capljamo na mestu, pravzaprav dosežki te raziskave kažejo, da celo malce nazadujemo ... kljub vsej sodobni tehnologiji, ali prav zaradi nje? Je kriva pandemija - svoj piskrček je verjetno pristavila.

Seveda se vsi deležniki v izobraževanju še kako zavedamo in tudi delujemo v tej smeri, da so tudi na našem področju spremembe nujne, če želimo otroke pripraviti na izzive, ki jih čakajo v prihodnosti, ko bodo zaključili šolanje. Pa vemo, kaj jih čaka v prihodnosti, kaj želimo spremeniti in kako? Menda smo razvojno fazo praktičnega poskušanja na področju izobraževanja že presegli. Na kateri stopnji smo obstali? Katere strategije se bomo poslužili tokrat?

Naj bo ta PISA Blog kot nekakšen algoritem, ne sicer tako strog kot navodilo, ampak bolj spodbuda k razmisleku, katere drobne poteze povleči (na podlagi PISA podatkov) v mozaiku dejavnosti za izboljšanje (učnih) dosežkov ter h kakovostnejšemu izobraževanju in razvoju celotne družbe. Če podatki brez razmisleka ostanejo le številke, potem je namen tega bloga prav to – da jih skupaj spreminjamo v razumevanje, razpravo in, kjer je mogoče, tudi v boljše odločitve.

Brez podatkov sem danes za uvod »blogala« in delila svoje mnenje:

Simona Štigl,

raziskovalka na Pedagoškem inštitutu, "Sampling" in "Data Manager" PISA 2006-2022

Ljubljana, julij 2026